

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

ІСТОРІЯ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ

підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Луцьк – 2025 р.

Силабус освітнього компонента «Історія радянського тоталітаризму» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Розробник: Баран Володимир Кіндратович, доктор історичних наук, професор.

Погоджено: Гарант ОПП

Сергій ПАНИШКО

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

доц. Хлібовська Г. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри історії України та археології;   протокол   №   17   вересня   2025   р.

Завідувач кафедри

Олег Ленартович

© Баран В. К., 2025 р.

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1. Для денної форми здобуття освіти

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма здобуття освіти	01 Освіта/Педагогіка; 014 Середня освіта (Історія); Середня освіта. Історія, правознавство. 03 Гуманітарні науки 032 Історія та археологія, Історія, європеїстика, археологія Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання 3
		Семестр 6
		Лекції 10 год.
		Практичні (семінарські) 20 год.
ІНДЗ: немає		Самостійна робота 110 год.
	Консультації 10 год.	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання українська		

Таблиця 2. Для заочної форми здобуття освіти

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма здобуття освіти	01 Освіта/Педагогіка; 014 Середня освіта	Вибірковий Рік навчання 3

Кількість годин/кредитів 150/5	(Історія); Середня освіта. Історія, правознавство. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Семестр 6
		Лекції 4 год.
ІНДЗ: немає		Практичні (семінарські) 6 год.
		Самостійна робота 122 год.
		Консультації 18 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання українська		

II. Науково-педагогічний працівник (НПП)

НПП Баран Володимир Кіндратович

Науковий ступінь доктор історичних наук

Вчене звання професор

Посада завідувач кафедри історії України та археології, професор

Контактна інформація baran.volodimir@vnu.edu.ua

Посилання на розклад :-

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу.

Освітній компонент «Історія радянського тоталітаризму» покликаний висвітлити основні етапи становлення, розвитку та занепаду радянського суспільства у ХХ столітті. Курс аналізує соціальні, економічні, політичні та культурні трансформації, що відбувалися в Радянському Союзі, їх вплив на суспільство, а також взаємозв'язок радянської системи з глобальними процесами. Особлива увага приділяється аналізу ідеологічних основ, структур влади, ролі репресивного апарату, суспільної мобільності, повсякденного життя, а також впливу радянської спадщини на сучасний світ.

2. Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає знання програми освітніх компонентів «Давня та середньовічна історія України», «Історія України нового часу».

3. Мета. Формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про розвиток радянського суспільства, його особливості, протиріччя та історичне значення, а також критичне осмислення соціально-політичних процесів, характерних для радянської епохи. Основними завданнями вивчення освітнього компоненту є:

- Розкрити основи радянської ідеології, її вплив на формування суспільства та політики.
- Аналізувати причини та наслідки ключових подій, таких як революція 1917 року, індустріалізація, Друга світова війна, Холодна війна, та розпад СРСР.
- Оцінювати соціальні експерименти та їх вплив на різні групи населення.
- Використовувати історичні джерела для реконструкції подій та явищ радянської доби.
- Застосовувати методи порівняльного аналізу для вивчення радянського суспільства в контексті світової історії.
- Дослідити соціальні, економічні та культурні аспекти життя радянських громадян у різні періоди існування СРСР.
- Оцінювати вплив радянської системи на пострадянські країни.
- Формувати уявлення про уроки радянського досвіду для сучасного суспільства.

5. Структура освітнього компонента.

Таблиця 1. Для денної форми здобуття освіти

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовний модуль 1. «Формування радянської держави: ідеологія, політика, суспільство (1917–1945)»						

Тема 1. Вивчення історії радянського тоталітаризму у закладах загальної середньої освіти	14		2	10	2	ПО, ДС / 4 б.
Тема 2. Передумови створення Радянського Союзу	14	2	2	10		ПО, ДС / 4 б.
Тема 3. Інституційне оформлення радянської держави	14		2	10	2	ПО, ДС / 4 б.
Тема 4. Сталінський період: трансформація суспільства (1920–1953)	14	2	2	10		ПО, ДС / 4 б.
Тема 5. СРСР під час Другої світової війни (1939–1945)	12		2	10		ПО, ДС / 4 б.
Разом за змістовим модулем 1	68	4	10	50	4	20
Змістовний модуль 2. «Трансформації та криза радянського суспільства (1945–1991)»						
Тема 6. Повоєнна відбудова та початок «холодної війни» (1945–1953)	16	2	2	12		ПО, ДС / 4 б.
Тема 7. Хрущовська «відлига» (1953–1964)	16	2	2	12		ПО, ДС / 4 б.
Тема 8. «Застій» епохи Брежнєва (1964–1982)	16		2	12	2	ПО, ДС / 4 б.
Тема 9. Реформи Горбачова і розпад СРСР (1985–1991)	18	2	2	12	2	ПО, ДС / 4 б.
Тема 10. Соціокультурні аспекти радянського суспільства. Вплив радянського спадку на сучасне суспільство.	16		2	12	2	ПО, ДС / 4 б.
Разом за змістовим модулем 2	82	6	10	60	6	20
Контрольна робота						60

Всього годин/ Балів	150	10	20	110	10	100
----------------------------	------------	-----------	-----------	------------	-----------	------------

Методи контролю*: ПО – поточне опитування, ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Таблиця 2. Для заочної форми здобуття освіти

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовний модуль 1. «Формування радянської держави: ідеологія, політика, суспільство (1917–1945)»						
Тема 1. Вивчення історії радянського тоталітаризму у закладах загальної середньої освіти	14			12	2	
Тема 2. Передумови створення Радянського Союзу	16		2	12	2	ПО, ДС / 10 б.
Тема 3. Інституційне оформлення радянської держави	16	2		12	2	
Тема 4. Сталінський період: трансформація суспільства (1920–1953)	16		2	12	2	ПО, ДС / 10 б.
Тема 5. СРСР під час Другої світової війни (1939–1945)	14			12	2	
Разом за змістовим модулем 1	76	2	4	60	10	20
Змістовний модуль 2. «Трансформації та криза радянського суспільства (1945–1991)»						
Тема 6. Повоєнна відбудова та початок «холодної війни» (1945–1953)	14			12	2	

Тема 7. Хрущовська «відлига» (1953–1964)	14			12	2	
Тема 8. «Застій» епохи Брежнєва (1964–1982)	14			12	2	
Тема 9. Реформи Горбачова і розпад СРСР (1985–1991)	16		2	12	2	ПО, ДС / 20 б.
Тема 10. Соціокультурні аспекти радянського суспільства. Вплив радянського спадку на сучасне суспільство.	16	2		14		
Разом за змістовим модулем 2	74	2	2	62	8	20
Контрольна робота						60
Всього годин/ Балів	150	4	6	122	18	100

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем літератури відповідно до структури навчальної дисципліни. Загалом, на самостійну роботу виділено 110 / 122 години.

№	Питання	Що потрібно зробити:
1.	Джерела до вивчення радянського тоталітаризму	Вивчити основні джерела; скласти список періодичних видань, статистичних збірників та спогадів.
2.	Теоретичні джерела і формування концепції тоталітаризму	Ознайомитися з ключовими теоріями; написати короткий огляд основних концепцій.
3.	Лютнева революція 1917 р. і боротьба більшовиків за владу	Вивчити причини та наслідки революції; підготувати презентацію.

4.	Жовтневий переворот 1917 р. і проголошення радянської влади	Проаналізувати ключові події перевороту; написати аналітичний звіт.
5.	Формування основ нової державності (1917–1921 рр.)	Дослідити зміни у державному управлінні; скласти порівняльну таблицю до і після 1917 року.
6.	«Воєнний комунізм» і одержавлення економіки	Описати наслідки цієї політики; підготувати аналіз причин і результатів.
7.	Нова економічна політика (НЕП)	Вивчити її особливості; створити порівняння із «воєнним комунізмом».
8.	Політико-ідеологічний контроль над суспільством	Ознайомитися з механізмами пропаганди; підготувати тематичне есе.
9.	Наступ на ідейних опонентів, запровадження політичної цензури	Дослідити приклади цензури; підготувати реферат про окремий регіон чи період.
10.	Радянська політична юстиція. Судові й позасудові репресії	Розібрати судові процеси 1930-х; написати аналіз ключових випадків.
11.	Великий терор 1937–1938 рр.	Дослідити причини і наслідки терору; створити інфографіку з даними про репресії.
12.	Радянський тоталітаризм у 40-х – на початку 50-х роках ХХ ст.	Дослідити відновлення політичної системи після війни; підготувати аналітичний звіт.
13.	Боротьба за владу після смерті Й. Сталіна	Вивчити ключові події та фігури; підготувати доповідь.
14.	Зміст і напрями політики	Розглянути вплив десталінізації на

	десталінізації	суспільство; скласти тези для дискусії.
15.	Ліберальна модель тоталітаризму	Дослідити реформи доби Хрущова; написати аналітичне есе.
16.	Соціально-економічна політика (1964–1980-ті рр.)	Вивчити зміни у господарській політиці; скласти таблицю успіхів і недоліків.
17.	Боротьба з дисидентством	Проаналізувати основні методи боротьби з інакодумцями; написати короткий огляд.
18.	Початок «перебудови» і консолідація влади М. Горбачовим	Дослідити ключові реформи; підготувати аналітичну презентацію.
19.	Крах радянського тоталітаризму	Описати причини краху системи; створити підсумкову таблицю основних факторів.

IV. Політика оцінювання

Оцінювання відбувається згідно Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (<https://ed.vnu.edu.ua/71-2/>).

Політика щодо дедлайнів:

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття – на консультаціях (графік яких є попередньо узгодженим з викладачем) він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати відповідну кількість балів, які були визначені на дану тему заняття.

Політика щодо академічної доброчесності:

Процес вивчення освітнього компонента здійснюється за умов дотримання здобувачами освіти та викладачем [Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки від 25.05.2023 р.](#)

Списування під час контрольних робіт та заліку заборонені (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Політика оцінювання:

Максимальний бал який може отримати студент складає 100 балів, з яких 60 балів – за модульні контрольні роботи (30 балів за кожну), та 40 балів за роботу на практичних заняттях (20 / 20 б. – I модуль, 20 / 20 б. – II модуль). Сума отриманих балів може бути зарахована як атестаційний бал за згодою здобувача, якщо вона дорівнює не менше 75 балів. В разі незгоди його бали за модульні контрольні роботи анулюються. У такому випадку атестація здійснюється в усній формі у вигляді екзамену.

Участь у науковій роботі з тематикою ОК дозволяє здобувачам вищої освіти отримати додаткові бали до оцінювання (відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки, рішення науково-методичної комісії факультету історії, політології та національної безпеки (протокол № 2 від 12.09.2023 р.)):

- ✓ доповідь на науковій конференції (без публікації тез) – 3 бали
- ✓ участь у роботі конференції (з публікацією тез) – 5 балів
- ✓ участь в студентській олімпіаді – від 3 до 10 балів (1 місце – 10, 2 – 7, 3 – 5 балів, участь – 3 бали)
- ✓ участь у студентських конкурсах наукових робіт – від 5 до 15 балів (1 місце – 15, 2 – 10, 3 – 7 балів, участь – 5 балів)
- ✓ публікація статті у виданнях, що не входять до переліку фахових в Україні – 10 балів
- ✓ публікації у виданнях, що входять до переліку фахових видань України – 15 балів
- ✓ презентація дослідження на засіданні Наукового товариства аспірантів і студентів факультету – 5 балів
- ✓ презентація дослідження на засіданні проблемної групи – 5 балів

Під час вивчення курсу передбачена можливість визнання отриманої здобувачем освіти неформальної освіти як оцінку з окремих тем ОК згідно [Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.08.2024 р.](#)

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль проводиться у формі усного заліку. Максимальна оцінка – 60 балів.

Питання для підсумкового контролю:

1. Джерела до вивчення радянського тоталітаризму (Опубліковані джерела. Періодичні видання. Статистичні збірники. Спогади.)
2. Теоретичні джерела і формування цілісної концепції тоталітаризму.
3. Витоки тоталітаризму. Встановлення більшовицької диктатури.
4. Поширення марксистської ідеології й формування РСДРП.
5. Поява більшовизму й вироблення стратегії і тактики революції.
6. Лютнева революція 1917 р. і боротьба більшовиків за владу.
7. Жовтневий переворот 1917 р. і проголошення радянської влади.
8. Формування основ нової державності. Ліквідація стихійного робітничого самоврядування (1917–1921 рр.).
9. Жорстка централізація політичного та економічного життя. Встановлення однопартійної більшовицької диктатури.
10. «Воєнний комунізм» і одержавлення економіки.
11. Заборона існування фракцій у РКП(б). Згорання внутріпартійної демократії.
12. Боротьба за лідерство після смерті В. Леніна.
13. Переплетення партійних і державних структур у радянській політичній системі.
14. Феномен «партії-держави». Створення СРСР як унітарної держави та її зовнішня політика.
15. Становлення тоталітарної моделі господарства.

16. Наслідки експропріації приватної власності. Криза «воєнного комунізму».
17. Нова економічна політика.
18. Лібералізація в соціально-економічній сфері.
19. «Великий перелом» і крах НЕПу.
20. Завершення формування тоталітарної моделі господарства.
21. Політико-ідеологічний контроль над суспільством.
22. Наступ на ідейних опонентів, запровадження політичної цензури.
23. Контроль за літературою, мистецтвом, наукою.
24. Уніфікація культурного життя. Соціалістичний реалізм.
25. Створення і діяльність творчих спілок.
26. Переслідування церков в віруючих.
27. Насильство як інструмент тотального контролю.
28. Створення ВЧК і Надзвичайних комісій на місцях.
29. Радянська політична юстиція. Судові й позасудові репресії.
30. Репресивна діяльність ОДПУ і НКВС. «Трійки» та система «лімітів».
31. Великий терор 1937–1938 рр.
32. Радянський тоталітаризм у 40-х – на початку 50-х роках ХХ ст.
33. Кристалізація тоталітарної системи. Відновлення радянської політико-економічної системи на окупованих територіях.
34. Протиборство з національно-визвольним рухом (1939– 1950-ті рр.)
35. Особливості тоталітарної політики в культурній та релігійній сферах (40-х–50-х роках ХХ ст.).
36. Міжнародні відносини (40-х–53-х роках)
37. Боротьба за владу після смерті Й. Сталіна.
38. Зміст і напрями політики десталінізації.
39. Спроби економічного реформування.
40. Зрушення у соціальній сфері (1953–1964 рр.).
41. Лібералізація культурного життя в СРСР (1953–1964 рр.).
42. Церковно-релігійні проблеми (1953–1964 рр.).
43. Зовнішня політика (1953–1964 рр.).

44. «Зрілий соціалізм» як ліберальна модель тоталітаризму.
45. Змова проти М. Хрущова. Консервативний реванш.
46. Згортання десталінізації
47. Концепція «розвинутого соціалізму» (1964–1980-ті рр.).
48. Боротьба з дисидентством (1964–1980-ті рр.).
49. Соціально-економічна політика (1964–1980-ті рр.).
50. Духовне життя суспільства (1964–1980-ті рр.).
51. Зовнішня політика (1964–1980-ті рр.).
52. Криза і крах радянського тоталітаризму.
53. Початок «перебудови». Консолідація влади М. Горбачовим.
54. Протидія партійно-державної бюрократії.
55. Гласність і демократизація.
56. «Прискорення» і соціально-економічні перетворення.
57. Культурне і релігійне життя.
58. Спроба державного перевороту. Крах радянського тоталітаризму.

Основна

1. Баран В. К. Боротьба сталінського режиму з українським підпіллям на Волині і в Східній Галичині: 1939–1941 рр. *Радянській репресії в Західній Україні у 1939–1953 рр. До 80-річчя розстрілів у Луцькій в'язниці: колективна монографія.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 414 с.

2. Баран В. К. Особливості національної політики радянської влади в західних областях України у 1939–1941 рр. *«Волинь-43»: міфи і реальність.* Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 92–102.

3. Баран В. К. Історія України 1945–1953 рр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2024. 140 с.

4. Баран В. К. Радянське минуле: стереотипи історичної пам'яті. *Політика пам'яті в Україні щодо радянських репресій у західних областях (1939–1953): колективна монографія.* Львів-Торунь: Liha-Pres, 2021.

5. Баран В. К. Радянський тоталітаризм: 1917–1991 рр. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2019. № 5. С.86–92.
6. Баран В. К. Стан торгівлі, споживання і побут населення. *Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953)*: колективна монографія. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2021.
7. Баран В. К. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів, 1996. 448 с.
8. Баран В. К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 670 с.
9. Баран В. К. Україна післявоєнна: проблеми радянського повсякдення. *Трансформований соціум: повсякденне життя населення західних земель України у перші післявоєнні роки (1944–1953)*: колективна монографія. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 350 с. С. 24–46.
10. Баран В. К., Токарський В. «Зачистка»: політичної репресії в західних областях України у 1939–1941 рр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. 456 с.
11. Баран В., Даниленко В. Кучерепа. М. Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії. *Український історичний журнал*. 2019. № 3. С. 192–199.
12. Головка В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019). Київ: Академперіодика, 2021. 592 с.
13. Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990). Київ: Академперіодика, 2021. 544 с.
14. Джадт Т., Снайдер Т. Роздуми про двадцяте століття. Львів: Човен, 2019. 384 с.
15. За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У 2-х книгах. Київ: ТОВ «Кліо», 2022. 800 с.

16. Качмар В., Кондратюк К. Новітня історія України (1945–2020 роки): навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 212 с.
17. Радянські репресії в Західній Україні в 1939–1953 рр.: колективна монографія. Одеса, 2021.
18. Радянські репресії у західних областях України (1939–1953): історія, особистості, пам'ять: колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 374 с.
19. Снайдер Т. Шлях до несвободи. Росія, Європа, Америка. Львів: Човен, 2020. 392 с.
20. Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси. Київ: ТОВ «Кліо», 2021.
21. Українське суспільство в 1960–1980-х рр. Історичні нариси: Колективна монографія. Київ: ТОВ «Кліо», 2021. 560 с.
22. Diamond, Larry «The road to digital unfreedom: The threat of postmodern totalitarianism» URL: <https://muse.jhu.edu/article/713719/summary> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
23. Gach Nataliia «From totalitarianism to democracy: Building learner autonomy in Ukrainian higher education» URL: <http://www.iier.org.au/iier30/gach.pdf> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

Додаткова

1. Косик В. Правда історії. Роки окупації України 1939–1944. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 160 с.
2. Чорнобиль. Документи оперативної групи ЦК КПУ (1986–1988) / упоряд. О. В. Бажан та ін., відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Інститут історії України, 2017. 830 с.
3. Шаповал Ю. Олександр Шумський. Життя, доля, невідомі документи : дослідження, архівні матеріали. Київ; Львів: Україна модерна, 2017. 742 с.
4. Шлях до незалежності: суспільні настрої в Україні кін. 80-х рр. ХХ ст.: документи і матеріали: до 20-ї річниці незалежності України. Київ: Інститут історії України, 2011. 626 с.

5. Білокінь С. Клуб творчої молоді «Сучасник» (1960–1965). Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 63 с.
6. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки. Київ: К.І.С., 2007. 568 с.
7. Вронська Т. Заручники тоталітарного режиму: репресії проти родин «ворогів народу» в Україні (1917–1953 рр.). Київ: Інститу історії України, 2009. 486 с.
8. Даниленко В. М. Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ: Інститут історії України, 2018. 278 с.
9. Кондратюк К. К., Сухий О. М. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914–2009 рр.). Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 261 с.
10. Українське суспільство в 1960–1980-х рр. Історичні нариси: Колективна монографія / Відп. ред. В. Даниленко. Київ: Інститут історії України, 2021. 959 с.

Інтернет ресурси

1. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
- ЛікБез. Історичний фронт. URL: <http://likbez.org.ua/ua/information-source> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
3. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
4. Історія України в історіях. URL: https://znohistory.ed-era.com/?fbclid=IwAR0ODUaKkj_azpZU7NCtP_2KqXWSDwgg4cAXhAD6xpl8aX07X1a7H00YhPQ (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
5. Розсекречені. Онлайн-курс про роботу з архівами КГБ. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:Renaissance+KGB_4+2019_0512/about?fbclid=IwAR3tKZNUv2Fwv6C4nKtVe98JRIVybtQItANMH_lvvuvFrARx3TM0W4JzIVk (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

6. Історія: зародження української нації. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/EdEra/hi102/Hi102/about?fbclid=IwAR1wk1c7gUj8nVJpm1eyLF2Fllon2dZjmOigKq49XRvdz7rRvDo2j5E-JY> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

7. Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/KNU/101/2014_T2/about?fbclid=IwAR31sVeWjjKp9jahgV83Vjl4iVpMuGq15v-uTKCnR5iPX4BLgIquMsIWjPA (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

8. Історія Західної України. URL: <https://wisecow.com.ua/history/istoriya-zaxidnoyi-ukrayini/?fbclid=IwAR35b4NZcnGdi5oKn4I7LWNED9fMTXi9HXfDxXoFFfHLLB4qouQ0IWt7o> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

9. Страх та ненависть у 1917–1921 роках. Онлайн-курс. URL: <https://wisecow.com.ua/history/strax-ta-nenavist-u-1917-1921-rokax/> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

Youtube канали:

10. Імені Т. Г. Шевченка. URL: <https://www.youtube.com/@imgsh/about> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

11. Історія Без Міфів. URL: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

12. Історична правда в деталях. URL: https://www.youtube.com/@istoryc_hna_pravda (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

13. Козак UA. URL: <https://www.youtube.com/@otaman2014> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

14. Книга-мандрівка. Україна. URL: <https://www.youtube.com/@Knyga-mandrivka> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

15. WAS. URL: <https://www.youtube.com/c/WAS-UA/featured> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

16. Локальна історія. URL: <https://www.youtube.com/c/LOCALHISTORYua/featured> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)

17. Південний Артпростір. URL: <https://www.youtube.com/@pivdenartbook7113/videos> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
18. Цікава Історія. URL: https://www.youtube.com/@Cikava_Istorija/videos (дата звернення: 01.08. 2024 р.)
19. ДокКульт / Docult. URL: <https://www.youtube.com/@docultua/videos> (дата звернення: 01.08. 2024 р.)